

RÓNAV LÁSZLÓ

Sipos Lajossal

Az Ön családja apai ágon erdélyi származású. Édesapja nehéz utat tett meg az Eötvös Kollégiumig...

Édesapám Farkaslakán született 1905-ben, ötgyerekes székely földműves családban. Nagyapám, Sipos Gáspár, az első világháborúban a fronton szerzett sebesülésébe otthon halt bele. A hősi halottak között a neve nem szerepel a helyi plébánia *Domus Historia*-jában, ugyanakkor felkerült az 1920-ban felállított, 1943-ban felújított táblára a falu közepén, melyen legfelül ez olvasható: „Meghaltak a házáért, 1914–1918.” Nagyanyám a másodiknak és harmadiknak született, időközben eladósorba jutott két lányát odahagyta a férje halála után, s a legidősebb fiával és két legkisebb gyermekével 1916 végén Budapestre költözött. A Gát utcában, nem messze attól a háztól, ahol József Attila született, viceházmester lett. A legidősebb fia a BESZKÁRT-hoz került váltókezelőnek, sántasága miatt ugyanis nem lehetett besorozni. Édesapám pedig tizenkét évesen kézen fogta a húgát, az ismeretlen nagyvárosban felkutatta az Országos Gyermekvédő Liga épületét, s ott — amint ezt az 1980-as években Urr Ida költő barátnőjétől, a Liga valamikori igazgatóhelyettesének a leányától megtudtam — az igazgatót keresték azzal, hogy ő is, a húga is tanulni akarnak. Az igazgatóhelyetteshez vezették őket, aki megrendült a két apró termetű gyerek láttán, s mindkettőt árvaházba juttatta. Édesapám a ceglédi Surányi Hadiárvaház növendéke lett. Valószínűleg hosszabb beszélgetéssel indult az ottani élete, s nyilván az igazgatóhelyettes kérésének és megcsillanó eszének köszönhetően beírták a helyi gimnáziumba. Mégpedig abba az osztályba, ahol Pais Dezső volt a magyartanár. Nyilván ő ajánlotta nyolc évvel később a végig színjeles, franciául, angolul, németül megtanult diákot a budapesti egyetemre és az Eötvös Kollégiumba.

Később hogyan alakult édesapja sorsa?

Édesapám életét, az 1953-ban tragikusan korai halála után, mozaikokból és gyermekkori mondatfoszlányokból tudom csak összerakni. Az 1970-es évek elején olvastam róla Jankovich Ferenc *Magam emberségéből* című könyvében. Az állt itt, hogy állandóan magánmunka után loholt, rendkívül pontos volt, nagyon megbízhatóan jegyzetelt, s az Eötvös kollégisták rendszerint az ő jegyzeteiből készültek a kollokviumokra. Nemrég hallottam, hogy Bán Imrével együtt neki jósolták a legnagyobb jövőt. Azt édesanyám elbeszéléséből és hivatalos dokumentumokból tudtam meg, hogy az 1927/28. tanévben elnyerte a magyar állam egyik párizsi ösztöndíját, s a Sorbonne-on a Tanárképző Intézetben 168 jelölt közül a negyedik, a nem franciák közül a második helyen szerezte meg az

oklevelet „mention honorable” kitüntetéssel, meg azt is, hogy 1929-ben *A magyar szabadságharc visszhangja a francia irodalomban 1848–1851* című disszertációját az Országos Gyermekvédő Liga adta ki. Azt azonban csak nemrég tudtam meg az Eötvös Kollégium irattárából kapott másolatokból, a Kollégium igazgatójának küldött levelekből, hogy Franciaországban, Angliában, Belgiumban kutatott, meg azt — Köpeczi Béla monográfiájából —, hogy a szaktudomány ma is fontosnak tekinti disszertációját. Tudtam, hogy 1931-ben „sub auspiciis Gubernatoris” doktor lett, azt is, hogy Jászberényben, Hatvanban, Budapesten, Kassán, Losoncon, Salgótarjánban, Újpesten, ahol gimnáziumi tanár volt, szerették, a legváratlanabb helyzetekben találkoztam ugyanis volt tanítványával, akik a névazonosságra felfigyelve idézték okosságát, becsületességét, magyarázatát, egy-egy óráját. Az azonban csak az 1980-as években lett nyilvánvaló, miért hallottam kisgyerekként az étkezőasztalnál állandóan Szeberényi Lehel nevét (ez a név nagyon tetszett, valami különös embernek hittem a viselőjét, hiszen, gondoltam, a „Lehel” nem is igazi név). Ekkor került ugyanis a kezembe az író önéletrajzi kötete, az *Emlékek völgye*, benne a losonci Kármán József Gimnázium igazgatója, édesapám, aki nem engedte 1941-ben, hogy a rendőrök elvigyék a tanítványát a Losonci Hírlapban megjelent cikke miatt, s aki, miután baloldali szervezkedésbe bekerült diákját ma már alig elképzelhető módon „eltávolították” az intézményből, levélben hívta vissza, tette meg magántanulóként ingyenes internátusi helyen a tehetségkutató mozgalomban gimnáziumba jutott tizenkét parasztyyerek seniorának. „Olyanannyira kiterjeszti védőszárnyát fölé — olvasható az *Emlékek völgye* 30. oldalán —, hogy nemcsak apailag ügyel iskolai előmenetelére, de már családtag az internátushoz ragasztott igazgatói lakásban.”

A háború után családjuk átjött az újrarendezett határon. Hogyan emlékszik erre?

Az is csak jóval később világosult meg, miként alakulhatott úgy a háború utáni életünk. Élesen él bennem az ötéves kori emlék. Két stráfkocsira felrakták a bútorainkat, s elindultunk Losoncról. Édesapám az első kocsin a bakon ült a kocsis mellett, mi, gyerekek, édesanyámmal a második kocsi végén kucorogtunk. Édesanyám folyamatosan imádkozott, négyéves Kornél öcsémmel (ő most a Semmelweis Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára) hol őt figyeltük, hol az éjszakába borult vidéket néztük, hol elbóbiskoltunk. Késő éjjel vagy tán kora hajnalban édesanyám felrázott miniket. Átértünk a határon! Somoskőújfaluban vagyunk! Megmenekültünk! És ebben a pillanatban, a magyar oldalon, az első kocsi tengelye eltörött.

Azután képek villannak. Salgótarjánban egy háromszobás családi házban éltünk, ahol az egyik szobába nem költöztünk be. Ebben a szobában mindig más és más család lakott. Csak arra emlékszem, hogy az újak rendszerint éjjel jöttek, volt, aki batyut hozott a hátán, volt, akinek a kezében nem volt semmi. A felnőtt-

tek ilyenkor az asztalhoz ültek, fojtott hangon szót váltottak, mi meg a frissen érkezett, megszeppent gyerekeket néztük. Aztán néhány napig nálunk laktak, majd elmentek, újabbak jöttek. Azt azonban véletlenül és ugyancsak nemrég tudhattam meg, mi mi-ért jöhettünk át a háború után újrarendezett határon minden ingóságunkkal. Édesapám, szól a történet, a felvidéki városban a háború alatt a zsidó javak kormánybiztosa lett. Minden családtól leltár szerint vett át mindent, mindent berakatott a gimnázium tornatermébe, ajtóra, ablakra rácsokat szereltetett, éjjel-nappal őriztette az épületet, s a visszatérők vagy a hozzátartozók az utolsó kanálig mindent visszakaptak. A Felvidéki Zsidó Hitközség közbenjárására engedtek ki minket az újjáalakult Csehszlovákiából. A többiek, köztük azok is, akik hozzánk érkeztek, nincstelenül menekültek-szöktek. Az otthonmaradók jelentős részét pedig elhurcolták, deportálták.

Édesapja az új világban is tanított. Az ő példájának volt-e szerepe abban, hogy Ön is tanár lett?

A mi sorsunk nem lett jó az új világban. Édesapám 1946-ban a romokból újjáépítette az újpesti Kanizsay Dorottya leánygimnáziumot, emlékszem, az ablakokat igazgatóként az anyai nagypámmal együtt üvegezte. Aztán az iskolai hittanoktatás megszüntetésekor felelősségre vonták, amiért templomba jár, 1948 szeptemberében pedig, miután két újpesti gimnázium és két általános iskola közös évnívó ünnepén a diákok kinevették „az ország első női polgármesterét” — ahogyan akkor a Szabad Népből nagybúszkén írták —, a föltűnő nyelvtani hibákkal beszélő, harmincöt éves egykori munkásnőt (aki aztán az 1957 júliusában megszerzett jogi diploma birtokában 1957 szeptemberében már a Fővárosi Bíróság, 1962-ben a Legfelsőbb Bíróság bírója lett), édesapámat és a másik három igazgatót azonnali hatállyal leváltották. A nyugdíjkorhatár közelébe ért kollégáit nyugállományba helyezték, őt pedig beosztották a Kölcsey Gimnáziumba tanárnak. Mindez pár nappal azután történt, hogy a Lenin Intézetben elkezdte az orosz nyelv tanulását.

Az én pályaválasztásomban édesapám példája meghatározó volt. Olyan szerettem volna lenni, mint ő, azt akartam csinálni, amit ő csinált. Amikor az érettségi előtt kezembe került Kosztolányi Dezső verse, a *Tanár az én apám*, elszorult a szívem. Mintha róla írta volna a költő! Mintha az őt is övező szeretet szólalna meg itt is!

Mit adott mindehhez az iskola?

Az újpesti Könyves Kálmán Gimnáziumban érettségiztem. Ebbe az intézménybe általában büntetésből kerültek a „megbízhatatlan” tanárok, vagy büntetésből maradtak itt. Itt tanított dr. Fecske András, aki Horváth János, Zsirai Miklós, Pais Dezső, Alszegehy Zsolt kedves tanítványa volt, költő, prózaíró, irodalom- és művészettörténész, aki nem hivalkodón, de bátran vallotta meggyőződését és hitét az 1950-es években is. Meg Birtalan Tibor, a valamikori Fasori Gimnázium nagyszerű matematikatanára. Azután Nádas József,

Kenyeres Imre és Keresztury Dezső évfolyamtársa, Hóman Bálint kedvence, az egyetem Történeti Szemináriumának valamikori fizetés nélküli könyvtárosa, később a komáromi Tankerület főigazgató-helyettese, majd 1949–53 között napszámos, segédmunkás, végül betanított hegesztő. Itt tanított dr. Kulin György, a Magyar Csillagászati Egyesület korábbi ügyvezető elnöke. Meg dr. Sárfalvi Béláné, aki a hirtelen megszüntetett Budapesti Tanárképző Főiskola Történelem Tanszékéről került ide. Meg a „rossz káder” Sárossy Istvánné. Kedves osztályfőnököm dr. Métneki Jánosné volt. A szaktárgyakon kívül emberséget, tartást, kanti erkölcsöt tanultunk tőlük. Az ő példájuk csak megerősítette bennem: mindenképpen tanár leszek! Ebben aztán végül emberi bátorságuk segített. Egyik iskolatársam ugyanis feljelentett 1957 tavaszán, hogy az előző év végén katolikus ifjúsági egyesületet szerveztem a gimnáziumban. Ez nem volt igaz. Ugyanakkor elég volt ahhoz, hogy a sikeres felvételi vizsgám ellenére elutasítsák egyetemi felvételi kérelmemet. Kniezsa István, az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánja, aki még egyetemista korából ismerte édesapámat, s tudott a mi sorsunkról, kerülő úton megüzente, „szerezzek be” egy másik papírt is. Osztályfőnököm és három másik tanárom, akik politikai meggyőződésből és nem karriervágyból beléptek a frissen alakult MSZMP-be, írásbeli nyilatkozatban mellém álltak, s így — tudtam meg jóval később és másodkézből — a bátor és végtelenül tisztességes Kniezsa István a maga hatáskörében felvett az egyetemre.

Babitsról nem esett szó a gimnáziumban?

A gimnáziumban nem találok Babits Mihály egyik alkotásával sem. Ennek ellenére, hogy valamikor ennek az intézménynek volt a tanára. Az 1956/57. tanévben, a tanév második felében, az akkori oktatási kormányzat döntése szerint Adyval be kellett fejezni a tanítást. Nagyon kemény hónapok voltak ezek. Beépített besúgóok voltak a diákok között is, néhány hihetetlenül meglódukt karrierből arra lehetett következtetni, hogy a tanári karból is tettek egyesek politikai szolgálatot. Magyartanárunk, dr. Zelenka Margit, érthetően, nem kockáztatott. Babits Mihály művei pedig sem a jórészt elpusztult családi könyvtárban, sem az iskolai gyűjteményben, sem a kerületi Szabó Ervin „fiók”-ban nem voltak elérhetőek. Az akkor használatos gimnáziumi tankönyvben, amint utóbb megnéztem, ennyi volt róla: „Babits Mihály korai költészete: tudatosan vállalt és vallott elzárkózottság költészete. Ez az öntudatos magány a művészi elhivatottság büszkeségéből táplálkozik, és célja a tiszta és tökéletes mű, mely önmagáért van. Első kötetének bevezető versében ezt írja Babits: »Gyűlöllek: távol légy alacsony tömeg! / Ne rezzents nyelvet: hadd dalolok soha / nem hallott verseket« (In Horatium). Ez a magatartás meghatározza a költő s külvilág viszonyát. A külvilág idegen és ellenséges: a költő megvetéssel fordul el tőle s becsvágya a »soha nem hallott« vers. Ez a becsvágy az eredete Babits formaművészetének. Első versesköteteiben

hideg, kiszámított költemények sorakoznak: végsőkéig kicsiszolt külső tökéletesség, a klasszikus formák ötvözése jellemzik költészetének első felét. Ez a magatartás nem teszi lehetővé, hogy a költő s a társadalom között lényeges, pozitív kapcsolat keletkezzék, a költő önmaga életéből és művészetéből épít külön világot magának. »a semmiből alkottam új világot, / mint pókhálóból sző kötelt a rab...« (Bolyai). A külön világ felépítéséhez hozzátartozik a széles műveltség — ez a magyarázata, miért játszik olyan rendkívüli szerepet a fiatal Babits életében a kultúra, az irodalom, a könyv. De az elszigeteltségben a műveltség nem nyújthat igazi segítséget a valóság mélyebb átéléséhez, nem válhatik a valóság megváltoztatását vívott harc fegyverévé, tehát ugyanúgy öncélú lesz, mint a művészet, melyet táplált. A Nyugat-teremtette irodalmi megújulás Magyarország polgári átalakulásával függött össze. Ady felismerte, hogy ez az átalakulás megrekedt a félúton, mert a feudalizmus uralmi rendszere megakadályozott minden valóságos haladást, Babits — mint a Nyugat-írói általában — Magyarország társadalmi és kulturális felemelkedését várta az átalakulástól és ezt a felemelkedést törekedett elősegíteni költészetével. Így Babits számára a társadalom átalakulásának kérdései tisztán irodalmi síkon léteznek. Költészetének magas színvonala, formai tökéletessége, előkelősége harcot jelentett az uralkodó osztályok hazug, avult epigonizmusa ellen — de éppúgy óvakodott az elnyomott tömegek forradalmától, mint ahogyan a kapitalista polgárság is óvakodott (...).“

Mégis, hogyan jutott el Babitshoz?

Babitshoz kerülő úton érkeztem el. De azért ez is a Könyves Kálmán Gimnáziumhoz kapcsolódik. A Könyvesbe 1957 után is büntetésből érkeztek a megbízhatatlan tanárok. Így került ide Jobbágy Károly költő, az 1956-ban kéziratban terjesztett *Tigrisek lázadása* című verseskötet szerzője, Verbényi József, a Testnevelési Főiskola valamikori docense, aki a forradalmi bizottsági tagságért megjárta a kistarcsai és tököli internálótáborokat, s két évi segédmunkáskodás után lehetett óradíjas testnevelőtanár, meg Hoffmann Gertrud, a Zsámboki Zoltán és társai ellen indított bűnper harmadrendű vádlottja, aki négy év hat hónapot kapott Vida Ferenc tanácsától államellenes szervezkedésért. Ebben a körben került a gimnáziumba a későbbi Babits-kutató, irodalomtörténész és nyelvész, Éder Zoltán, a Jedlik Ányos Gimnázium tanára, akinek egyetlen bűne egy 1956. november 2-án elmondott beszéd volt. Mindkét testvéremet tanította. A fiatalabbat, ma az olasz állami kitüntetés, a „Cavalliere” érdemrend tulajdonosát, filmproducert, Sipos Áront ő terelte az olasz kultúra felé. Az idősebbet pedig ő tanította irodalomra. Másodéves magyar szakos egyetemistaként került a kezembe testvérem füzeté. Ekkor olvastam először Babitsról. És ekkor döntöttem el, huszonkét évesen, 1961-ben, hogy Babits mindennapos olvasmányom lesz.

Nem bánta meg a döntését?

Semmiképpen. Legelőször megpróbáltam begyűjteni a műveit. Nem volt könnyű feladat. Aztán elmerültem az olvasásban. Minden nap kínált valami felfedezést. Az egyetem befejezése után, ekkor már a Könyves Kálmán Gimnázium tanára lehettem, engedélyt kaptam a Babits Kuratóriumtól a hagyaték olvasására. Minden keddi napomat az OSZK-ban töltöttem. Hihetetlen dolog volt! Kézbe venni Babits írását! Az általa írt és hozzá küldött leveleket! És mindezt milyen körülmények között! Az anyagot ugyanis hétről hétre a nemrég elhunyt Bata Imre készítette ki nekem, aki akkor, a debreceni egyetem forradalmi bizottsági tagsága miatt, talán segédkönyvtáros lehetett. Bata Imre, ahogyan Oravecz Imre írta megrendítő *Halotti beszédében*, velem is, nyilván mindenkiel, aki a közelébe került, az első pillanattól mint egyenrangúval beszélt. Az ő révén juthattam be Weöres Sándorhoz, neki segédkezhettem az *Ősszegyűjtött műfordítások* sajtó alá rendezésében, meg Károlyi Amyhoz, ő biztatott a doktori disszertáció megírására. A disszertáció révén kerültem el Király Istvánhoz és Szabolcsi Miklóshoz. Az ELTE doktori tanácsa őket jelölte ki a *Babits Mihály és a forradalmak kora* című dolgozatom bírálóiul. Király Istvánnál tettem szóbeli vizsgát is. Róla szólva most ideologikus elkötelezettségéről illik beszélni. Én egy másik professzort őrzök az emlékeimben. Azt az embert, aki erősen hitt a társadalmi igazságosság, a köztulajdonba vett javak ésszerű működtetésének a lehetőségében, aki élete végéig az „alvég”-gel tartott, a valamikoron református tiszteletes apjának emlékét őrizve ezzel is. A feltétlen értéktisztelete nyilván, amint az műveiben is látszik, számtalanszor ütközött benne ideologikus meggyőződésével. Engem is arra biztatott, először „magam ellen cédulazzak”, azaz próbáljam meg megcáfolni azt a tények összegyűjtésével, amit legelőször gondoltam, s ha ez nem sikerül, csak akkor kezdjek el hinni abban, amiből kiindultam. 1971-ben azzal hívtott meg akadémiai székfoglalójára, az *Ady és Babits. Eltérő törekvések a századelő haladó irodalmán belül* című előadására, hogy mondjam el neki, mit szólok ahhoz, ami majd ott elhangzik. A legközelebbi találkozón, nyilván erősen botladozva, meg talán szorongva is, azt mondtam: nem érzem meggyőzőnek Ady és Babits szembeállítását, a „valóságvállaló” és a „valóságellenes” polarizálást. Most már tudom, hogy ezzel az állandóan kiegészülő-bővülő, de a kiinduláshoz ragaszzkodó esztétikai-poétikai meggyőződésének alappilléret vitattam. Rövid ideig elgondolkodott, azután azt mondta: csak a meggyőződésed szerint ítéld! Érdekességként mondom: 1972-ben, amikor az Irodalomtörténetben az első hosszabb írásom megjelent *Babits Mihály az ellenforradalom első hónapjaiban* címmel, az Élet és Irodalom nagyhatalmú főszerkesztő-helyettese megüzente, bármit is csinálnak egyeseink, „ez a homo-szexuális és katolikus Babits” sohasem kerül be a magyar irodalomba.

És még valamit köszönhetek Babitsnak. E munka nélkül nem lehettem volna aspiráns az MTA Irodalomtudományi Intézetében, nem lehettem volna csendes szemlélője annak a példátlanul szabad szellemi légkörnek, mely ott Bodnár György fősztályvezetőisége idején kialakult. És nem ismerhettem volna meg Rába Györgyöt, Béládi Miklóst, Kiss Ferencet, Pomogáts Bélát, nem ismerhettem volna meg Martinkó Andrást, aki aspiránsvezetőként oltalmába vett, ezt a fantasztikus, nagyon nagy formátumú tudóst, aki — amikor a halálát érezte közeledni — mások számára gyűjtötte a kidolgozandó témákat és feljegyzéseket, hogy majd „azután” se menjen semmi veszendőbe.

Király István közbenjárására előbb a Budapesti Alakuló Tanárképző Főiskola, utóbb a Király-tanszék-oktatója és a Babits Kutatócsoport vezetője lett...

Király István 1983-ban azzal hívott a tanszékére, hogy készítsük elő közösen az Irodalomtudományi Intézettel a Babits kritikai kiadást. Úgy gondolta, és ezt szavakba is foglalta, hogy az Ady és a Babits kritikai kiadás együtt szükséges igazán. Ez, ma nem tudok szabadulni a gondolattól, látványos jele volt a benne bekövetkezett változásoknak. Ekkor dolgozott az Ady-monográfián, az 1914–1918 közötti korszakot összefoglaló két kötetben, félretolva a formálisan következő, 1912–1914-es időszakot, az általa előzetesen „plebejus népi forradalmiság periódusá”-nak mondott időt, mérlegelte az expresszionizmus és Ady lehetséges találkozását. Ezután kezdett bele Kosztolányi *Vita és vallomás* című könyvébe. S bizonyára nem véletlen, hogy a halála előtti napokban elkészült könyvének ezt a címet adta: *Útkeresések*. Ebben már csak Adyról, Babitsról, Lukácsról, Németh Lászlóról, Szabó Dezsőről írt. Babitshoz kapcsolja egyik utolsó nyilatkozata is. 1986-ban az Irodalomtörténetben a könyvtáráról faggató interjúban Tarján Tamásnak, aki a beszélgetés végére „kívánczó” mondatra kérdezett, ezt mondta: „Vedd a Babits-idézetet, az 1939-ben fogalmazott *Curriculum vitae*-ből: »Nem kell hinni, hogy aki könyvekbe menekül, okvetlen az élet elől akar szökni. Sokszor inkább tágitani akarja az életét, több életre szomjas, mint amennyit kora és végzete kiosztott«”.

És mi a helyzet ma Babitscsal? Kell-e nekünk ma a költő?

Kenyeres Zoltán 2001-ben megjelent könyvében, az *Etika és esztétizmus* című munkában két értékdimenziót állít szembe egymással: az etikait és az esztétikait. Filozófiatörténeti és nyelvelméleti távlatban értelmezi Lorenzo de Mediciig, Pico della Mirandolaig, Ficinóig, miként vezérelte és vezérli az embereket a szépségvágy, bemutatja Savonarolától napjainkig, miként él az a művészet, melyben az etikai elvek jelennek meg, taglalja azt, hogyan változik az esztétika és etika mint aszimmetrikus fogalompár a 19–20. század irodalom-interpretációjában, és miként értelmezhető a „civilizációs irodalmár”, a „tisztá esztéta” és a „tisztá moralista” kategóriája mellett negyedik lehetőségként az a típus, amelyiknél a „szöveg egész beállítódásával, állásfoglalásával sugalmaz erkölcsi magatartást a szerző”, mégpedig úgy, hogy az „nem köthető a

szöveg egy-egy helyéhez, tételes mondatokhoz, nem tematizálódik a szövegben”. Babits ebből a szempontból különleges helyet foglal el. Az első két kötetében, a *Levelek Irisz koszorújából* és a *Herceg, hátha megjön a tél is!* című gyűjteményekben látszólag a „tisza esztéta” pozíciója jellemzi. A *Május huszonhárom Rákospalotán*, a *Húsvét előtt*, a *Szittál-e lassú mérgeket*, a *Könnytelenek könnyei* a „civilizációs irodalmár”-t mutatják, hiszen — kétséget kizáróan — ezekben a művekben az igazság, a jog, az emberség nemcsak morálfilozófiai problémaként jelenik meg, hanem mindnek van politikai vonatkozásrendszere is. Babits egész életműve ugyanakkor a maga transzcendens távlataival az erkölcsi komolyság példája. Az ilyenfajta irodalom azt sugallja, hogy „a szabadság nem az Én kivívott szabadságszelete, hanem a másik szuverenitása”. Azt gondolom, ez a szerző, Babits Mihály, ma nagyon fontos kell legyen. És ezt így gondolom a Babits kritikai kiadás, a Babits Könyvtár és a Babits Kiskönyvtár szerkesztőjeként-szervezőjeként. Ugyanakkor kényszerűen tudomásul veszem: nincs pénzügyi lehetőség arra, hogy az évek óta kész kritikai kiadás-köteteket: a drámákat, az *Elza pilótát*, a *Halálfiat*, a levelezés második, harmadik és negyedik kötetét, valamint a Babits Könyvtár és a Babits Kiskönyvtár ugyancsak kész köteteit: a *Baumgarten-díj történetét*, a *Babits Aranyról* című gyűjteményt és más könyveket most egyszerre megjelentessük.

Herencsár András
 tollrajza Tandori Dezső
In mem. P. J. című
 esszé-sorozatához

